

Från efedrin till epo och THG

MALMÖ. Det är i dag exakt 15 år, tio månader och elva dagar sedan den stora bomben small i Seoul. Den dagen, 26 september 1988, släpptes nyheten om att världens snabbaste man Ben Johnson fuskat sig till segern på 100 meter genom att han stoppat i sig steroiden Stanzolol.

Det var början på en era som än i dag kan betecknas som en tid full av fuskare.

Dopningen finns överallt och alla oväntade resultat möts med skepsis.

Det här är historien om hur alldeles för många idrottare försökt förvandla Pierre de Coubertins olympiska ideal "det viktiga är inte att segra, utan att delta" till ett världsmästerskap i missbruk av läkemedel.

Ben Johnson-fallet 1988 var kanske det största någonsin och många ser det också som början på dopningshistorien. Men så är det faktiskt inte riktigt.

Faktum är att redan på 1930-talet arbetade forskare med att isolera det manliga könshormonet testosteron, det ämne som man nuförtiden har ersatt med olika former av anabola steroider. Och redan 1936 misstänkte man att tyska idrottare använde sig av ämnet under de olympiska spelen i Berlin.

Men inte ens då var dopning något nytt. För att hitta ursprunget till dagens avancerade metoder måste vi nog gå ända tillbaka till 2 700 år före Kristus då kinesiska läkare gav atleterna efedrin. Det är också allmänt känt att gladiatorerna i antikens Rom, liksom de tävlande i de antika olympiska spelen, använde sig av diverse prestationshöjande medel.

Kanske kan man inte jämföra den tiden med nutiden, så vi närmar oss modern tid i stället.

´Vin för atleter´

Det finns rapporter om att kemisten Angelo Mariane från Korsika lancerade ett ´vin för atleter´ runt 1850. Vinet innehöll extrakt från kokabladet och kan väl ses som tidernas första dopningsmedel producerat just för det ändamålet.

Femton år senare började simmare använda sig av prestationshöjande medel såsom koffein när de tävlade i att simma över den engelska kanalen och runt den tiden började boxarna ta stryknin, kokain och heroin innan de gick in i ringen. Inte konstigt kanske med tanke på att matcherna på den tiden kunde avgöras utan handskar - och tills någon knockades.

Stryknin är ett mycket giftigt ämne som i dag i huvudsak används i rättgift. I små doser har det dock visat sig öka uthålligheten hos människor, men gränsen mellan prestationsökande och dödande är hårfin. Det var därför inte helt överraskande att cyklisten Arthur Linton dog av en överdos stryknin under cykelloppet mellan Bordeaux och Paris 1896.

Opium till hästarna

Mot slutet av 1800-talet hade engelsmännen börjat ge sina hästar opium och andra narkotiska preparat i samband med kapplöpningar. Kanske är just den delen av dopningen den värsta - den där man proppar oskyldiga djur fulla med läkemedel och tvingar dem att prestera över sin normala förmåga. Det händer dessvärre än i dag och bara i år har fem dopningsfall upptäckts inom travsporten.

Strax efter första världskrigets slut, 1920, upptäcktes det centralstimulerande ämnet amfetamin och man påbörjade även utvecklingen av syntetiska hormoner. Arbetet med att ta fram hormoner bottnade i den medicinska världen, där man inom vissa medicinska behandlingar än i dag använder sig av steroider och tillväxthormoner.

Militären testade steroider

En annan viktig faktor i utvecklingen av steroider var militären. Under andra världskriget gav såväl tyskarna som engelsmännen och amerikanerna efedrin och amfetamin till soldaterna. På sjukhusen experimenterade man med att ge steroider till de sårade och det visade sig att återhämtningen snabbades upp märkbart. I dag använder idrottsmän steroiden nandrolon i huvudsak efter en skada, eftersom rehabiliteringen går mycket fortare då. Exempelvis fälldes de holländska fotbollsstjärnorna Edgar Davids, Frank de Boer och Jaap Stam för nandrolonmissbruk - alla i samband med mer eller mindre svåra skador under 2001.

Som tidigare nämnt förekommer misstankar att testosteroninjektioner förekommer bland tyska idrottare under OS 1936, och det är väl inte helt avlägset att misstänka ämnets användande under andra världskriget.

Testosteronets tid inleds

Men det är först på 1940-talet som hormonerna på allvar når idrottsvärlden. Då är det amerikanska bodybuildare som stoppar i sig testosteron, ett väldigt effektivt ämne i de sammanhangen. På 1950-talet började ryska tyngdlyftare använda sig av samma ämne och under OS i Helsingfors 1952 är misstankarna om dopningsmissbruk i stor omsättning.

På 1960-talet är det i princip vedertaget att alla styrkekrävande idrottsgrenar genomsyras av testosteron och det är inte särskilt överraskande att den internationella olympiska kommittén (IOK) tillsätter en medicinsk kommitté 1961.

Vid det laget har nämligen det första dödsfallet i mordet tid uppdagats då den danske cyklisten Knud Enemark avlider under OS i Rom 1960 - mitt framför alla kameror och journalister. Enemark har dock inte använt sig av steroider utan av amfetamin, ett ämne som var väldigt vanligt inom cykelsporten.

I och med dödsfallet och IOK:s tillsättande av en medicinsk kommitté, sker det ganska mycket under den närmaste tiden. 1962 förklarar Europarådet 'krig' mot doping och man definierar den genom ämnen som '...är främmande för kroppen...' och som kan '...öka prestationsförmågan på ett konstgjort och onaturligt sätt.' En ganska vag definition, men dock en definition.

Första OS-testerna 1968

Året efter, 1963, är Frankrike först med att införa en nationell antidopningslag och fem år senare, 1968, genomförs de allra första dopningstesterna i IOK:s regi vid OS i Mexiko City. Förvisso testade man då bara för stimulantia, det vill säga amfetamin, efedrin och liknande, men det var ett stort steg på vägen.

Året innan OS hade ännu en cyklist fallit offer för amfetaminets förbannelse. Det var engelsmannen Tommy Simpson som dog uppe på Mont Ventoux under Tour de France.

1971 sattes stimulantia och narkotiska preparat upp på dopningslistan och fyra år senare hamnar även anabola steroider där. Vid de olympiska spelen året efter testas man för anabola steroider för första gången, med blandade resultat.

I Sverige kom den stora smällen 1981 när sprinterstjärnan Linda Haglund fastnar i en dopningskontroll och blir avstängd. Nu förekommer ganska flitigt testande för både steroider och stimulantia och i stället dyker ett nytt ämne upp i slutet av 1980-talet - erythropoietin (epo) - ett ämne som stimulerar produktionen av röda blodkroppar och därmed ökar syreupptagningsförmågan. Bloddopningen (blodtransfusioner och liknande) var redan förbjuden, men eftersom epo inte gick att spåra på den tiden var förbunden tämligen verkninglös.

Blodprover används

Så var vi då framme vid jätteskrällen i Seoul 1988 där Ben Johnson blir av med både OS-guld och världsrekord efter att ha testat positivt för Stanozolol. Johnson har senare erkänt att han använt sig av steroider under en lång tid, men just Stanozolol säger han att han aldrig stoppat i sig. Domen stod fast emellertid och Johnson blev världen störste fuskare.

I samband med vinterspelen i Lillehammer 1994 tog man för första gången blodprover på idrottsmännen. Tidigare hade man uteslutande använt sig av urinprov - en metod som fortfarande är den vanligaste. Problemet låg fortfarande i att man inte kan testa för bloddopning eller epo. De idrottsmän som vid analyser visade väldigt höga värden av röda blodkroppar kunde förklara det med att det förekom naturligt hos dem. Därför införde internationella cykelförbundet 1996 ett maxvärde för cyklisternas blodvärde. Trots det fortsatte bloddopningen inom cykelsporten och under Tour de France 1998 avslöjas en medlem i Festina-stallet med dopningspreparat i sin bil.

Wada bildas

1999 bildas Wada, den internationella antidopningsorganisationen med svensken Arne Ljungqvist i spetsen. Tre år senare under vinterspelen i Salt Lake City fälls en rad skidåkare får epo-användning. Året innan i skid-VM i Lahtis avslöjas att fem finska skidåkare använt hemohes - ett ämne som används för att dölja bloddopning. Finsk skidsport bryter samman när det kommer fram att såväl den finske förbundskaptenen som den finske landslagsläkaren varit inblandade i skandalen.

Under 2003 och 2004 dyker nästa ämne upp - THG. En anabol steroid manipulerad så att den inte kan upptäckas vid analyser. Men någon skickar in en spruta med ämnet till ett analyslabb och skandalen med Victor Contes Balco-laboratorium, där ämnet utvecklas, är ett faktum.

Mer om detta, och även om vad som kan dölja sig i framtiden, i kommande avsnitt.

Anders Behrmann